

ureditev presenetljivo podobni organizaciji prostorov v starejših ohranjenih mestnih hišah celinskega zaledja. Morda imajo tudi odprte lope rotovžev, ki jih kot zbirališča meščanov omenjajo viri iz 16. stoletja npr. v Kranju in Ljubljani, svoje počelo v mediteranskih loggiah. In ali se nam npr. ob renesančni škofjeloški kašči, da omenim samo njo, ne vsiljujejo primerjave s skladišči za živež (fontiko) v naših in drugih primorskih mestih.

Bernikova knjiga obravnava v okviru posameznih mestnih jeder s posebno pozornostjo tako kot tlorisne

tudi prostorske in plastične prvine. Prostorski ambienti so, kot nam kažejo odlično prirejene avtorjeve fotografije, z izstopajočimi, velikanskim šivom podobnimi dominantami speti v enotno strukturo mestnega tkiva. Podobno so s poudarjenimi vertikalami povezani tudi posamezni deli mesta, ki so kot ubogljivo testo polegli po dani ploskvi. Architectus anonymus, ki je zrastlez iz oblikovalnega duha mestne skupnosti, je podobno kot v celinskih srednjeveških mestih tudi v Primorju dosegel svoj ustvarjalni vrh.

Cene Avguštin

GLEDALIŠČE

POZORJE — OGLEDALO GLEDALIŠKEGA SNOVANJA

Bolj ko se odmika čas, bolj se zgoščujejo tudi vtisi in spoznanja o sodobnem dramskem in gledališkem snovanju v Jugoslaviji; tista spoznanja, ki jih je prinesel XIV. festival sodobne jugoslovanske dramatike v Novem Sadu — Sterijino pozorje. Tako ostane jedro, ki si ga velja zaradi značilnosti nekoliko natančneje ogledati.

Izmed desetih predstav, ki so sestavljale repertoar Pozorja in ki jih je tako imenovani selektor izbral iz 35 prijavljenih, sodi vsaj devet v okvir politične alegorije. Ta oznaka opredeljuje tako snov kakor slog.

Tu so bile vključene različne variante v novejši dramski literaturi pogosto obravnavanega problema o razmerjih in konfliktih med posameznikom in družbo, med razmišljajočim posameznikom in izoblikovano družbo, ki ji razumni posameznik pretili, da jo bo predruščil ali se

družba boji, da jo bo razkrojil ali kako drugače spreminjal ustaljeni red stvari in vrednot. Od moralne in značajske moči posameznika je potem odvisno, kako se zadrži v mehanizmu nasprotij in nasprotovanj. Heretik Ivana Supka, to je dokumentarna zgodovinska alegorija, ostane vseskozi v človeških in miselnih odločitvah pokončen in zato zgori v plamenih rimske inkvizicije. In kakor v klasični tragediji, njegova ideja človečnosti s tem pridobi pomembnost. Takšna je Supkova miselno izostrena drama o splitskem škofu Marku Antoniju de Dominisu, oblikovana po biografiji zgodovinske osebnosti. To bi utegnila biti ena skrajnost sodobne politične alegorije, druga, njeno nasprotje, pa bi bila lahko farsično oblikovana Afera nedolžne Anabele Velimira Lukića. Čas, prostor in dogajanje je prepletено svobodno, vse ima sicer svoje okvire, vendar samo toliko, kolikor je potrebno za kompozicijo drame. V nekem mestu, ki mu vlada knez, nenedoma potrebujejo filozofa kot pričó, da bi dokazal, kakšna čarovnica je

mlada Anabela, čeprav nihče v mestu niti sodniki niti krvniki in ne ljudje ne verjamejo v čarovnice. Filozofa pritisnejo tako, da res priča. Kako to dosežejo? Zagrozijo mu, da bodo razkrili ljudem, koliko neizvirnih misli je v njegovem pisanju, kako se je okoristil z družbenim denarjem, in da mu ne bodo objavili niti vrstice več, če ne bi hotel pričati. Če pa bi, bo prvi filozof v mestu in državi. Potem filozof na videz uživa, v resnici pa se gnusi sam sebi in svojemu nekdanjemu učencu razkrije nekaj resnic o svojih vladarjih. Učenec pa je praktičen, filozofa ovadi, oblast filozofa zapre in postavi učenca na njegovo mesto, filozofu pa sodi, ker je pričal zoper Anabelo, ki ni bila čarovnica. V domiselni farsični obliki in v namišljenem svetu je v Lukičevi Aferi nedolžne Anabele prikazana človekova nemoč ob totalitarni politični oblasti.

Takšne in podobne alegorije, dramsko spretno oblikovane in gledališko slikovito uprizorjene, razkrivajo pomembne in značilne resnice današnjega sveta, vendar se ne morejo izogniti shematiziranju, posploševanju, tudi poenostavljanju. Poleg tega odrski liki v takšnih dramah niso živi, polnokrvni ljudje, pač pa predvsem utelešene ideje. Te pa, kot nas poučuje filozofija, razkrivajo le del resnice o svetu in življenju ljudi. In tako se po takšni paradi politične alegorije med Heretikom in Afero nedolžne Anabele začne človeku tožiti po moderni dramatiki Shakespeareovega tipa, da bi oder spet postal ogledalo življenja, ne pa tribuna idej in ugotovitev o shemah sodobnega sveta.

Vendar pa se človek sprašuje o možnostih sodobne dramatike. Morda se je človek toliko spremenil, ko mora zaradi eksistence znova in znova svojo individualnost podrežati sistemom in sodobnim urejenostim sveta. Današnji svet je toliko zapleten, na eni strani ima nešteto pritiskov, po drugi strani pa si išče spet nešteto ventilov, tako da se je res vražje težko znajti v vsem tem vrtincu. Kako se bo dramska in gledališka ustvarjalnost? Skrajnosti, kakor so krutosti, golota in različni ekshibicionizmi na odru, so nedvomno samo injekcije za silo, ki morejo pomagati kratkotrajno. Gotovo pa je, da politična dramska alegorija, ki je lani in letos na Pozorju tako vehementno prevladovala, ni tista rešitev sodobnega gledališča, ki bi priklicala množice v dvorane. Ravno nasprotno, odbija jih in postaja gledališče za izbrance. Toda tudi v Novem Sadu so veliko premišljevali o tem, kako pridobiti občinstvo v gledališča, saj vse bolj spoznavajo, kako ga sodobno institucionalizirano gledališče odbija. Slišati je bilo celo v hvaležnosti snobom, saj so s svojimi ambicijami čedni podporniki teatra.

Ampak to ni rešitev. Mogoče pa se bo gledališče, ko se bo nasitilo idej, spet zateklo k človekovim čustvom. Vendar pa so ta muhasta in psihologija je s svojimi testi tudi že vse odkrila in razkrila. Kaj pa poezija? Z njo so pa sploh težave, ker se zanjo lahko razglasi še taka neumnost.

Ostane torej edina tolažba, da ni nihče prerok v domovini.

France Vurnik